

bekeken2052x

Bodem, productiefactor onder druk - Verslag

2 mei 2016

Maandagochtend 18 april stond in een goed bezocht Atelier de afnemende vruchtbaarheid van de Flevolandse bodem centraal. Gesprekspartners aan tafel waren Sjef Staps (auteur en onderzoeker bij het LouisBolk instituut), Arnold Michielsen (akkerbouwer en voorzitter LTO Flevoland), Anton van Vilsteren (biologisch akkerbouwer en lid RIDLV) en Jan Buurma (onderzoeker LEI).

Problematiek / trend

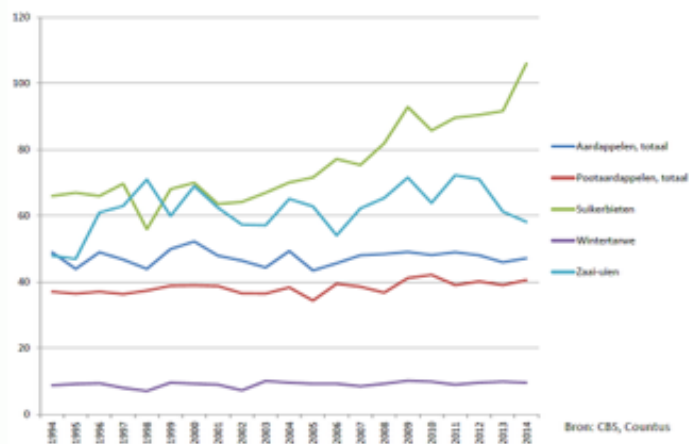
De bodem is een belangrijke productiefactor voor een belangrijke economische sector in Flevoland. De opbrengsten zijn in Flevoland boven gemiddeld. Zowel voor de akkerbouw als de veeteelt is een goede bodemkwaliteit van belang. In Flevoland – maar ook elders – staat de bodemkwaliteit of bodemvruchtbaarheid onder druk: in één generatie is sprake van een duidelijke afname van de bodemvruchtbaarheid. Steeds meer agrariërs in Flevoland herkennen deze trend. Het organisch stof gehalte op zich is in Flevoland waarschijnlijk geen probleem al kan het verhogen van het organisch stof gehalte de bedrijfsvoering wel weerbaarder maken. Vooral de bodemstructuur en dan met name de verdichting van de bodem is problematisch.

Gevolgen

Afname van de bodemvruchtbaarheid betekent dat de inkomsten van de agrarische sector onder druk komen te staan, omdat er minder opbrengst van het land af komt. Daarnaast kan dit op termijn een bedreiging vormen voor de voedselvoorziening. De opbrengsten per hectare staan onder druk; om de hoge pacht- en grondprijzen te kunnen bekostigen is een hoge opbrengst nodig. Er is een

trend zichtbaar dat, ondanks positieve ontwikkelingen zoals precisielandbouw, de opbrengsten per hectare niet toenemen (figuur 1). Waarschijnlijk is de afnemende bodemvruchtbaarheid hier van grote invloed op. Sommige agrariërs kiezen er voor om door diepploegen de structuur van de bodem te verbeteren. Een techniek die eigenlijk maar één keer effectief is.

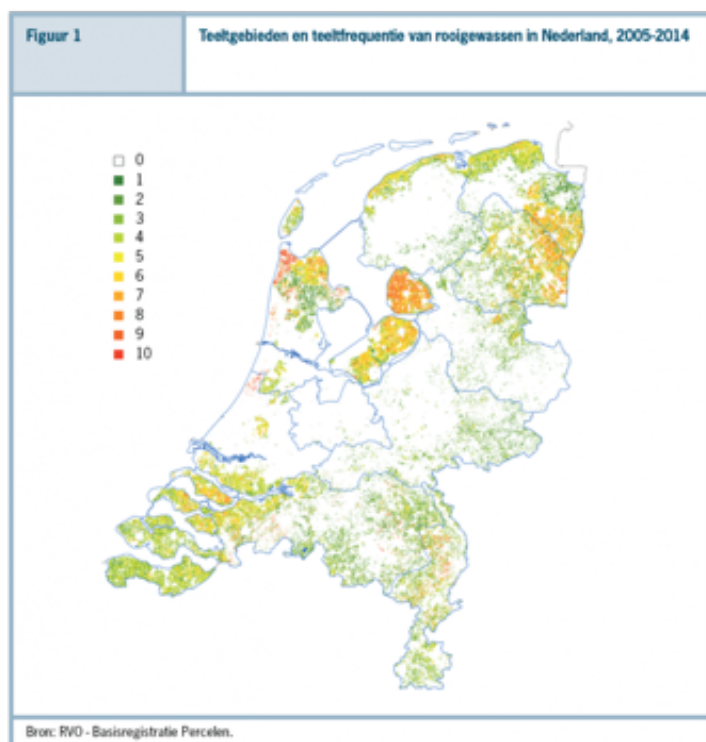
Flevoland: opbrengst gewassen (ton/ha)

Opbrengst gewassen (ton/ha), bron: CBS, Countus

Oorzaken

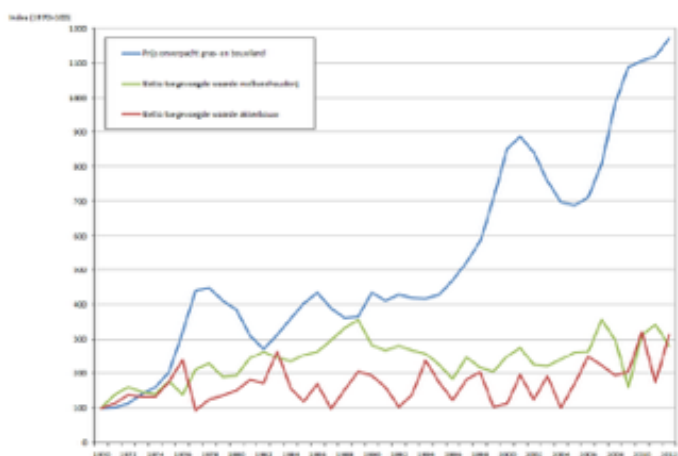
De individuele agrariër is de enige partij die keuzes maakt die rechtstreeks van invloed zijn op de bodemvruchtbaarheid. Veel agrariërs kiezen voor de korte termijn met intensieve teeltplannen (figuur 2), verbouwen van rooigewassen, de inzet van zware machines en bewerking van gronden in relatief natte perioden. Keuzes die bijdragen aan een hoog saldo op korte termijn, maar op lange termijn aan bodemverdichting en juist lagere opbrengsten.

*Teeltgebieden en teeltfrequentie
rooigewassen in Nederland 2005-2014
(bron: RVO – basisregistratie Percelen)*

Bij het maken van deze keuzes worden agrariërs sterk gestuurd door factoren die

buiten de invloedssfeer van hun bedrijfsvoering zijn gelegen: 'grondhonger' drijft, in combinatie met het systeem van geliberaliseerde pacht, de grondprijzen sterk op en leidt tot intensivering. De grondprijs is de afgelopen veertig jaar veel sterker gestegen dan de toegevoegde waarde per hectare (figuur 3). Daarmee is grondprijs feitelijk los gekomen van de agrarische productiewaarde. Druk vanuit de keten leidt er toe dat boeren tot langer in het jaar doorgaan dan vanuit duurzaam gebruik van de bodem verstandig is, of bijvoorbeeld -in verband met afzetafspraken- oogsten op een moment dat dit niet past bij duurzaam beheer van de bodem.

Uiteenlopende ontwikkeling van nominale grondprijs en netto toegevoegde waarde per ha, 1970-2012. Bron: CBS/SLG/Kadaster, bewerking LEI (Farjon et al., 2013).

Uiteenlopende ontwikkeling van nominale grondprijzen en netto toegevoegde waarde per ha, 1970-2012. Bron: CBS/SLG/Kadaster, bewerking LEI (Farjon et al., 2013)

Duurzaam bodembeheer vraagt dat in de hele keten, van agrariër tot ketenpartner, consument en overheid, het besef ontstaat dat zij allemaal verantwoordelijkheid dragen voor de toekomst van de bodem. Vervolgens zijn er niet alleen op het agrarisch bedrijfsniveau aanpassingen nodig. Het is essentieel dat ook in de keten, de samenleving en op individueel niveau wijzigingen plaatsvinden om werkelijk duurzaam bodembeheer mogelijk te maken (zie figuur 4).

Daarvoor is een omslag nodig in denken op systeemniveau nodig: van een korte termijn oriëntatie naar een oriëntatie die ook de belangen van toekomstige generaties meeneemt.

Essentieel is het werken aan oplossingen op vier niveaus (Staps et al., 2015)

De afnemende kwaliteit van de bodem staat niet alleen, maar past in een algemeen beeld van de afnemende kwaliteit van onze leefomgeving: net als bij bodem neemt de kwaliteit van grondwater, oppervlaktewater, biodiversiteit, klimaat en landschap af. Het huidige bestuurlijk / economische model blijkt niet in staat om de levensvoorwaarden voor de toekomst te borgen. Daarom is het belangrijk om op zoek te gaan naar generieke, thema-overstijgende knelpunten. De aanpak hiervan heeft effect op meerdere leefomgeving-thema's. Daardoor heeft een dergelijke aanpak een

verbindend en versterkend effect tussen deze thema's onderling.

Met de schaalvergroting wordt binnen de agrarische bedrijfsvoering het aspect ondernemen steeds belangrijker, soms ten koste van de binding met de bodem die bewerkt wordt. Soms leidt dat ook tot verlies aan vakmanschap. Kennis van de bodem en het vak zijn cruciaal voor het behoud van bodemgezondheid en bodemvruchtbaarheid.

Aanpak

Gesprekspartners en publiek verschilden van mening over wat er nodig is om deze verandering op systeemniveau tot stand te brengen. Enerzijds wordt er een duidelijk beroep gedaan op de rijks- en provinciale overheid om (weer) verantwoordelijkheid te nemen, regie te pakken en kaders te stellen die nodig zijn voor duurzame ontwikkeling, waarbij korte- en lange termijnbelangen in balans zijn. Anderzijds zijn er ook in de huidige situatie agrariërs die investeren in duurzaamheid en ademt de sector mee met de globale landbouweconomie, die vraagt om een sterke concurrentiepositie. Waar liggen de oplossingen voor het borgen van een sterke landbouwsector én een gezonde leefomgeving voor toekomstige generaties? Is schaalvergroting daarbij een oplossingsrichting of juist een probleem? En wat bijvoorbeeld te denken van de toepassing van lichte robots in de landbouw in het concept 'Lasting Fields'?

Presentatie

Presentatie Sjef Staps (2,82 Mb)